

**ЖИВОТОЗАСТРАХОВАНИЕТО КАТО ОБЕКТ НА
ФИНАНСОВО ПОСРЕДНИЧЕСТО МЕЖДУ БАНКИТЕ И
ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ**

Грета Овчарова,

докторант към катедра “Икономика”

на Варненски свободен университет “Черноризец Храбър”

***Резюме:** Целите на банковото застраховане са от една страна осигуряване на потребителите на банкови услуги, а от друга страна – постигане на макроикономическа стабилност. Услугите, предлагани в банковото застраховане са различни, като най-широко приложение намират депозитното и кредитното застраховане. Депозитното застраховане осигурява компенсация на притежателите на влогове във финансови институции при невъзможност на банката да ги изплаща, като е гаранция както за нормалното осъществяване на банковата дейност и за създаването на предпоставка за намаляване на рисковете, така и за ефективното функциониране на цялата финансова система. Кредитното застраховане възниква в резултат на необходимостта да се ограничат рисковете за осъществяване дейността на банките, в резултат от неплатежоспособност на кредиторите. Колкото видове кредити съществуват в една банка, толкова видове и кредитно застраховане може да има. Едни от най-приложимите услуги са кредитното застраховане със застраховка „Живот“. Застраховката е предпоставка за получаване на ипотека. Кредитополучателите са длъжни да застраховат само предмета на ипотеката срещу щети и пълно унищожаване. По този начин банката лимитира риска при случай на нередовно обслужване на кредита поради смърт или трайна нетрудоспособност на кредитоискателя.*

***Ключови думи:** застраховка, банка, интегриране, рискове, кредит, депозит, компенсация, щети, покритие.*

**LIFE INSURANCE AS AN OBJECT OF FINANCIAL
INTERMEDIATION BETWEEN BANKS AND INSURANCE
COMPANIES**

Greta Ovcharova,

PhD student, department of .Economics,
Varna Free University „Chernorizets Hrabar“,
e-mail: greta.ovcharova@abv.bg

***Abstract:** The objectives of bank insurance are, on the one hand, to provide consumers with banking services and, on the other hand, to achieve macroeconomic stability. The services offered in the bank insurance are different, the most widely used being the deposit and credit insurance. Deposit insurance provides compensation to holders of deposits in financial institutions in case of the inability of the bank to repay them, as a guarantee for the normal conduct of banking activities and the creation of preconditions for reducing risks and the efficient functioning of the entire financial system. Credit insurance arises due to the need to limit the risks of banks because of the insolvency of creditors. The more types of loans there are in a bank, the more types of credit insurance there can be. One of the most applicable services is credit insurance with life insurance. Insurance is a prerequisite for obtaining a mortgage. Borrowers are obliged to insure only the subject of the mortgage against damage and complete destruction. In this way, the bank limits the risk in case of irregular servicing of the loan due to death or permanent incapacity of the borrower.*

***Keywords:** insurance, bank, integration,, risks, credit, deposit, compensation, damages, coverage*

ВЪВЕДЕНИЕ

Възникването на банковото застраховане се свързва с опита на развитите страни и ориентираността на застрахователните компании към банковия пазар. Първоначално банковото застраховане е насочено предимно в областта на животозастраховането на кредитополучателите, като предлаганите застраховки са срочни, с цел обезпечаване на ипотечни заеми. В последствие са въведени и други застраховки, като каско, застраховка на дома, застраховка при пътуване и др. Основните предпоставки за повишаване посредничеството между банки и застрахователни компании са свързани от една страна с диверсификация на банковата система и от друга страна с непрекъснато разширяване на предлаганите застрахователни продукти. Националните пазари стават все по интегрирани. Като следствие се променя характера на конкуренцията и структурата на банковия сектор.¹ В развитието на интеграционните процеси се наблюдават функционални сливания и поглъщания между банки и застрахователни компании които да развият различните видове застраховане и в частност, банковото. Осъществяват се сливания и поглъщания както в отделен сегмент – например между фирми, банки, така и функционални вътрешни интеграции между различни финансови институции – банки, застрахователни компании, лизингови дружества, пенсионни фондове, в резултат на които се образуват големи фирмени и банкови структури, които влият на икономиката и конкуренцията на вътрешния и международния пазар.²

Кредитното застраховане възниква в резултат на необходимостта да се ограничат рисковете за осъществяване дейността на банките, в резултат от

¹ Иванова, Вирж., Процесът на сливания и поглъщания в международния банков бизнес, Издателство на ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна, 2022, с.7.

² Иванова, Вирж., Сливанията и поглъщанията в международния бизнес, Университетско издателство на ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна, 2012, с.7.

неплатежоспособност на кредиторите. Колкото видове кредити съществуват в една банка, толкова видове и кредитно застраховане могат да съществуват. Едни от най-приложимите услуги са кредитното застраховане със застраховка „Живот“.

Повече от законите, уреждащи застраховането, разграничават строго животозастраховането (дългосрочно застраховане) от общото застраховане (краткосрочно застраховане). Това разграничение произтича от факта, че договорите в животозастраховането са с продължителност много години (често няколко десетилетия) и по никакъв начин не могат да възмездят загубата на човешкия живот, докато общото застраховане предлага обезщетения за рискови събития, настъпили в рамките на точно определен период от време³.

В областта на животозастраховането в страната ни ръстът е по-значителен в последните няколко години. Този сектор на финансовата система бе най-късно реформиран, като едва през 2006г. беше възпроизведено европейското законодателство в тази сфера. Освен с регулаторните промени, развитието на пазара беше обусловено и от приватизацията в сектора, навлизането на много нови компании, нарастването на доходите на населението, повишаването на общата информираност на клиентите, развитието на продуктите и дистрибуционните канали. В последните 3-4 години почти всички фактори за едно бурно развитие бяха налице и ръстът на пазара, измерен чрез брутният премиен приход, надхвърли 30% годишно.⁴

Същността на животозастраховането се изразява във финансово подпомагане на застрахованите или техните наследници при настъпване на

³ Бланд, Д., Е., Застраховане – принципи и практика, С.11/2.

⁴ Стойков, Н., Има законодателства по света, в които възрастта е директно обвързана с рисковия профил на клиента, 29.05.2018, <https://www.economy.bg>

застрахователен случай. Събитията, които се покриват от животозастраховането може да обособим в пет направления⁵:

- Смърт на застрахования;
- Временна неработоспособност на застрахования;
- Трайна неработоспособност на застрахования;
- Злополука, причиняваща едно от изброените събития;
- Преживяване на определен срок от застрахования.

Личното животозастраховане е свързано с появата на първите застраховки „Живот“ в случай на смърт на лицето, което е сключило застрахователният договор. При смърт на застрахования застрахователната сума се изплаща на бенефициента, а ако такъв не е посочен сумата се изплаща на наследниците на застрахования. По-късно се появяват застраховките „Живот“, при които застрахователната сума се изплаща на застрахования при доживяване на срока на застраховката или при навършване на определена възраст. Това застраховане се нарича „застраховка на капитал“. Основната особеност на животозастраховането е свързана с начина на „реализирането на риска“ и неговия дългосрочен характер.⁶

Многообразието в сключване на застраховка „Живот“ има по отношение на това, кой сключва застраховката (родителите за своите деца, работодателят за своите работници и служители и т.н.) и в полза на кого се сключва застрахователния договор. Най-общо животозастраховането се разделя на ⁷:

- Смесено животозастраховане;
- Пенсионно животозастраховане;

⁵Ерусалимов, Р., Актюерска техника в застраховането, Изд. Фабер, 2009, с.18.

⁶ Драганов, Хр., Имуществено и лично застраховане, изд. Тракия-М, София, с. 221.

⁷ Пак там, с. 223.

- Застраховка за рента;
- Детско животозастраховане- договорът се сключва в полза на детето с цел при настъпване на определени нещастни или щастливи събития(смърт на родител или член на семейството, навършване на определена възраст, сключване на брак) да се обезпечи неговият материален интерес;
- Животозастраховане в случай на смърт на застрахованото лице;
- животозастраховане в случай на преживяване на застрахованото лице. Застрахователят се задължава да изплати на застрахованото лице договорената застрахователна сума, в случай че преживее срока на застраховката. Ако застрахованият умре преди изтичането на този срок, застрахователят се освобождава от задължението си за плащане;
- застраховка за определен срок (term fix).

Договорът за застраховка „Живот“ може да бъде индивидуален и групов (колективен). Независимо от начина на сключване на договора към застрахованите лица се поставят определени изисквания – за възраст, за здравословно състояние и др. Тези условия се конкретизират от всяко застрахователно дружество. По преценка на застрахователя тези условия могат да бъдат пренебрегнати, но обикновено промяната в рисковите обстоятелства се коригира чрез застрахователната премия⁸.

Един път сключил „Живот“, застрахования може да промени условията през течение на срока на застраховката. По-важните промени могат да бъдат следните⁹:

- да трансформира застрахователната сума в застраховка на рента;
- да увеличи в удвоен или в утроен размер изплащането на застрахователната сума при смърт на застрахованото лице;

⁸ Драганов, Хр., Имуществено и лично застраховане, изд. Тракия-М, София, с. 223.

⁹ Драганов, Х., Близнаков, Йо., Застраховане, изд. Тракия- М, 2000г., с. 215-216.

- освобождаване от плащане на премии при трайна загуба на трудоспособност;
- динамизиране на застрахователната сума в съответствие с икономическите условия и финансовите възможности на застрахования.

Със Закона за изменение и допълнение на Кодекса за застраховането, публикуван в „Държавен вестник“, брой 97 от 2007 г. се прие новият чл. 199а, който за първи път в нашето законодателство създаде правната уредба на застраховка, сключена в полза на кредитор. Правната уредба установи няколко основни законови положения¹⁰:

- договърът се сключва между застрахователя и кредитора, в полза на последния и за обезпечение на неговото вземане, с изричното писмено и предварително съгласие на длъжника.
- предмет на застраховката е имуществено или неимуществено благо на длъжника.
- при настъпване на застрахователното събитие застрахователят отговаря пред кредитора до размера на непогасената част от задължението, за обезпечаване на което е сключен застрахованият договор заедно с лихвите и разноските към датата на настъпване на застрахователното събитие.
- разликата между застрахователната сума и застрахователното обезщетение, изплатено на кредитора, се дължи на длъжника, на неговите наследници или трети ползвачи се лица.

Комбинацията от банкови и застрахователни услуги е първата стъпка към по-задълбочено развитие на застрахователния и банковия пазар. Допълването на различни банкови застрахователни услуги в системата на интеграция на банки и застрахователни компании не само създава всички

¹⁰ Голева, П., Застрахователно договорно право, изд. Феней, София, 2012, с.356.

предпоставки за кръстосани продажби, но също така улеснява тяхната интеграция на по-иновативно ниво.

Процесът на интеграция на банки и застрахователни компании през последните години получи допълнителен тласък, свързан с повишената конкуренция във финансовия сектор, принуждавайки финансовите институции да търсят активно нови възможности за инвестиции, ефективно да използват наличните ресурси и да определят стратегия за противодействие на конкурентите, като организират съвместни дейности.

Интеграцията на финансовите институции е процес на взаимоотношения между икономически субекти, изразени в сътрудничество в различни области, включително обединяване на финансови, технологични и трудови ресурси за създаване на съвместни продукти и провеждане на общи политики с цел решаване на определени задачи за увеличаване на рентабилността на бизнеса, спечелете конкурентни предимства и подобрете имиджа.

Някои автори, изследвали интегрирането на финансови услуги идентифицират три релевантни критерия за разграничаване на видовете на тяхната комбинация:¹¹

- нивото на адаптивност на услугата към специфичните изисквания на потребителя;
- основното ниво на качество на консултантските услуги във връзка с конкретна услуга;
- добавена стойност за клиента, което е крайната цел за интегриране на финансови услуги.

¹¹ Van den Berghe Prof. dr. L.A.A. Convergence in the financial services industry / L. Van den Berghe, K. Verweire, S.W.M. Carchon. – Insurance and Private Pensions Unit, Financial Affairs Division. - 1999. –p. 94.

Ползите от интеграционните взаимодействия позволяват на финансовите институции да надхвърлят отношенията с клиентите. Най-задълбочената и ефективна форма на интеграционни процеси между банка и застрахователно дружество е прилагането на животозастраховането, продукт ориентиран към клиента, бизнес модел като единен интегриран канал за достъп на потребителите до финансови продукти и услуги, включително цялостни продукти за обслужване на клиенти. В същото време, само ако има правно отношение между интеграционните партньори, изграждането на такъв модел може да има положителен резултат.

Застрахователните компании могат да бъдат важни за стабилността на финансовите системи главно, защото те са големи инвеститори във финансовите пазари, т.к има нарастващи връзки между застрахователите и банките, защото застрахователите са в защита на финансовата стабилност на домакинствата и фирмите от застраховане на техните рискове.

Застрахователният сектор традиционно се разглежда като относително стабилен сегмент от финансовата система. Това се дължи главно на това, че балансите на повечето застрахователи, за разлика от тези на банките, се състоят от сравнително неликвидни задължения, които защитават застрахователите от риска от бърз недостиг на ликвидност, който може да се появи пред банките. Освен това застрахователите обикновено не се считат за значителен потенциален източник на системен риск. Една от основните причини за това становище е, че застрахователите не са взаимосвързани в същата степен като банките например на междубанковите пазари и платежните системи.

Застрахователният сектор обаче може да бъде източник на уязвимост за финансовата система, а провалът на застрахователя към застрахователно събитие може да създаде финансова нестабилност. Застрахователите

представяват ограничен системен риск, поради тази причина взаимодействието между застрахователите, финансовите пазари, банките и други финансови посредници нараства.

Застрахователни компании, особено животозастрахователите са големи инвеститори във финансовите пазари, тъй като инвестират застрахователни премии получени от застрахованите.

Преимствата на подобни междуотраслови кооперации са очевидни както за банките, така и за застрахователните компании¹²:

- банковото застраховане понижава себестойността на услугите за сметка на повишаването на стабилността на доходите и намаляването на рисковете благодарение на диверсификацията на дейностите;

- разширяване на клиентската база в резултат на обмена на информация и предоставянето на по-разнообразен набор от услуги чрез по-голям брой канали за разпространение.

Важен мотив за банковата и застрахователната интеграция е обективната необходимост на търговските банки да сведат до минимум рисковете, свързани с тяхната дейност, което може да бъде постигнато чрез обръщане към услугите на застрахователните компании, особено при предлагане на кредит със застраховка „Живот“.

В различните страни съществуват различни модели на банковото застраховане и някои от моделите са¹³:

- Споразумения за дистрибуция – в най-простата форма, наречена „обвързан агент“, служителите на банката продават продуктите на един застраховател, самостоятелно или в пакет с банкови продукти;

¹² Вестник Застраховател, брой 22(279), 30 Ноември-14 Декември, 2005г.,с.17.

¹³ Szewieczek D., The Risk of Cooperation Between Banks and Insurance Companies, 2013, Studia Ekonomiczne. (127), p. 137-151.

- Стратегически съюзи – това е по-висока степен на намеса в разработването на продукти, предоставянето на услуги и управлението на каналите чрез банкови инвестиции в застрахователен бизнес без никакви условни задължения.

- Съвместно предприятие – става дума за голяма банка с добре развита клиентска база данни, партньори с голям застраховател и силен опит с продукти и канали, за да разработят мощен нов модел на разпространение. Като алтернатива банка и застрахователна компания могат да се съгласят да имат кръстосани стопанства между тях, за да споделят печалбите.

- Група за финансови услуги – При по-нататъшна интеграция между банка и застраховател, застрахователна компания може да изгради или купи банка или банката може да изгради или купи застрахователна компания.

Отношенията за сътрудничество между застрахователните компании и банките, включително банковото застраховане, имат няколко предимства и недостатъци за развитието както на застраховането, така и на банковото дело. Като най-важен положителен аспект се явява синергичният ефект, а отрицателен е доминиращата позиция на корпорацията и проблемът с изчисляването на платежоспособността на застрахователната компания. Но освен банките, значителни ползи от банковото застраховане печелят и застрахователните компании и самите клиенти. Ползите се отразяват в следното¹⁴:

- Диверсифицирайки своите предложения – банките имат възможност да увеличат значително рентабилността на своята мрежа от клонове и дъщерни дружества чрез повишаване на производителността на редовно наетия персонал, като по този начин осигуряват допълнителен и стабилен източник на доходи под формата на увеличени компенсации и

¹⁴ Munchener Ruck, Bancassurance in Practice, 2001, p. 4-5.

комисионни. По този начин се намалява разчитането на лихвените маржове (разликата между дебитните и кредитните лихви) като основен източник на оперативни приходи на банките;

- Банковото застраховане позволява на застрахователните компании да продават по банкови канали услугите, които не са подходящи за традиционните канали за разпространение на застрахователните компании. Чрез този канал за продажба застрахователните компании имат достъп до нова клиентска база – клиенти на банката, които представляват напълно различен сегмент от населението (според покупателните си навици) в сравнение с потенциални клиенти, с които застрахователят е работил по-рано. Банковото застраховане позволява присъствието на застрахователни компании на териториите, където те все още не са представени, но където банката вече има свои клонове. По този начин застрахователната компания не трябва да изгражда собствена мрежа от застрахователни агенти, което изисква много време и пари;

- Ползите, които банковото застраховане предоставя на клиентите, се изразяват в пълно предлагане на финансови продукти и услуги (банкови и застрахователни) на едно място. Така клиентите могат да спестят време и да получат по-ниски премии, тъй като застрахователните компании прехвърлят част от намалението на разходите за дистрибуция на притежателите на полици чрез намалени премии;

- Разширяване на гамата от услуги, водещо до допълнителни приходи, ефективност на агентската мрежа, намаляване на каналите за продажба, конкурентоспособност, получаване на подробна информация за клиенти;

- Привличане и предотвратяване на изтичане на капитали от сътрудническите дружества чрез обединяване на капиталови

незастрахователни дружества (банки, финансово-инвестиционни, лизингови, консултантски, юридически, търговски дружества) със средства на застрахователни компании;

- Маркетинговата ефективност на две финансови институции се повишава благодарение на възможността за достигане до по-голям сегмент от пазара (клиентите на застрахователната компания автоматично стават клиенти на банката) и благодарение на географската диверсификация.

Тези взаимоотношения имат и недостатъци. Разглеждайки процесите на банково застраховане от финансова, функционална и маркетингова гледна точка трябва да се обърне известно внимание на аспектите на риска, свързани със сътрудничеството. Някои от недостатъците са¹⁵:

- Изпадане в зависимост от по-мощна организация, конфликт на интереси между партньорите, поява на нови рискове, поскъпване и удвояване на новите финансови услуги;

- Проблеми с изчисляването на платежоспособността на застрахователните компании, увеличеният обем на работа ще доведат до претоварване на агентите, липса на контрол от държавно наблюдение

- Съществува възможност за конфликт на интереси между другите продукти на банкови и застрахователни полици. Това може да обърка клиентите относно това къде трябва да инвестират;

- Извършването на дейности, насочени към разработване на оферти, извършване на продажби и организиране на оперативни области на сътрудничество в рамките на банковото застраховане, изискват специални предпазни мерки, за да се избегне ситуация, при която оперативните проблеми на едно от субектите, участващи в банковото застраховане, ще

¹⁵ Babi-Hodovi Vesna, Bankosiguranje-konkurencija ili kooperacija bankarstva i osiguranja, Svet osiguranja, 2003, pp. 59-63.

бъдат прехвърлени на нивото на обслужване на клиенти на другият от сътрудничащите партньори;ю

- Също така е важно да се обърне внимание на последиците от предприемането на действия за постигане на синергия в областта на маркетинга. Специална област, която трябва да бъде обект на интензивен мониторинг, е въздействието на банковото застрахователното сътрудничество върху марката на всяко от сътрудничащите субекти, по-специално проблемите, които могат да възникнат в пазарния имидж на банката или застрахователя, свързани с промени в имиджа на банката - като се има предвид негативно въздействие върху застрахователя и обратно;

- Рискът от създаване и преливане на рискове от банковия към застрахователния сектор поради влоговете на застрахователните дружества в банковите институции.

Едни от най-приложимите услуги са застраховане на депозити и кредитното застраховане. Обект на застраховане са всички видове депозити, с насоченост към депозитите от физически лица. Застраховането на депозити се осъществява чрез партньорство на банка и застрахователна компания, като има за цел ограничаване на редица рискове, сред които масово теглене на депозити, поради несигурност в банковата система, както и защита на вложителите, в случаи на банкови фалити.

Застраховката е предпоставка за получаване на ипотека. Кредитополучателите са длъжни да застраховат само предмета на ипотеката срещу щети и пълно унищожаване. Банките кредитори обаче по принцип изискват от кредитополучателя да предостави допълнителни гаранции за неговата жизнена и работоспособност, както и риска от загуба на собственост върху къщата. Срокът на ипотечната застраховка е същият като срока на ипотеката.

Пример за това в практиката е задължителното изискване на застраховка „Живот“ от кредитоискателя при сключване на потребителски или ипотечен кредит. По този начин банката лимитира риска при случай на нередовно обслужване на кредита поради смърт или трайна нетрудоспособност на кредитоискателя.

ДЕПОЗИТНО ЗАСТРАХОВАНЕ КАТО МЕТОД НА ИНТЕГРАЦИЯ МЕЖДУ ЗАСТРАХОВАТЕЛИ И БАНКЕРИ

Депозитите в банките са пасив, който както и отпусканите кредити, непрекъснато променя размера си. Образуването на депозити в банките се осъществява чрез:

- Внасяне на налични пари от страна на клиенти;
- Безкасови разплащания от други банки;
- Осъществяване на операции на открития пазар, които са свързани с покупка и продажба на ценни книжа;
- Рефинансиране на банката от страна на централната банка¹⁶.

Цел на всяка банка е увеличаването размера на депозитите. Депозитите в търговските банки се различават по отношение на срочността си и източника от които са формирани. В безсрочните депозити се включват средства, които банката е привлякла и са под формата на набирателни, разплащателни и др. сметки. Средствата от този вид депозити могат да бъдат изтеглени по всяко време от техните притежатели, поради което лихвите по тях са ниски. В срочните депозити се включват парични средства, които се олихвяват за определен период от време. Ако средствата бъдат изтеглени по-рано клиентът получава по-ниска лихва, поради което при по-къс срок, лихвата е по-голяма¹⁷.

¹⁶ Стефанова, П. (2000). Банки и кредитно посредничество. София, Тракия-М, с. 124

¹⁷ Димитрова, Р. (2005). Банки и банково обслужване. София, Ромина, с. 66

Депозитите могат да бъдат от банки, от финансови институции и от физически лица. Обект на застраховане са всички видове депозити, с насоченост към депозитите от физически лица. Застраховането на депозити се осъществява чрез партньорство на банка и застрахователна компания, като има за цел ограничаване на редица рискове, сред които масово теглене на депозити, поради несигурност в банковата система, както и защита на вложителите, в случаи на банкови фалити. Депозитното застраховане „осигурява компенсация на притежателите на влогове във финансови институции при невъзможност на банката да ги изплаща“¹⁸, като в исторически аспект води началото си от САЩ и възникването на необходимост от застраховане на вложителите, поради множеството банкови фалити по време на Голямата депресия. Развитието на банковото застраховане в България се насърчава в периода 1997-1998 г., по времето на които се наблюдава обявяване на фалит от няколко банки. Увеличаването на депозитното застраховане може да се дължи и неговото насърчаване от страна на Международния валутен фонд и Световната банка, като част от дейностите за ограничаване на банкови кризи¹⁹.

Депозитното застраховане защитава финансовите средства на вложителите, като е гаранция както за нормалното осъществяване на банковата дейност и за създаването на предпоставка за намаляване на рисковете, така и за ефективното функциониране на цялата финансова система. Обект на депозитно застраховане са всички вложители на средства в банкови депозити, като банковият фалит се приема за застрахователен случай в които застрахователната компания следва да изплати парична компенсация. При обявяване на фалит от банка, застрахователната компания следва да

¹⁸ Мишева, И. (2001). Застраховане на банкови депозити. //Икономическа мисъл// бр. 5, с. 66-80

¹⁹Demirgüç-Kunt, A. Edward K., Luc, L. (2008). Determinants of deposit-insurance adoption and design. *Journal of Financial Intermediation* 17: pp. 407-438.

изплати застрахователното обезщетение на вложителите и да „поеме всички активи и пасиви на фалиралата банка“²⁰. Депозитното застраховане съдейства за повишаване сигурността на вложителите и за ограничаване на разпространение на банков фалит, който да доведе до възникване на банкови кризи²¹. Ефективността на депозитното застраховане се определя от създаването на такава система за гарантиране на депозитите, която да поддържа доверието на банковите клиенти, като в същото време „отразява всички характерни особености на икономиката и банковата система, в която ще бъде използвана“²². Основните цели на депозитното застраховане са представени в следващата таблица 1.

Таблица 1.

Цели на депозитното застраховане

Цел	Специфика
Защита на вложителите	Породено от затруднения на голяма част от вложителите за ефективно оценяване условията на отделните банки за влагане на парични средства.
Създаване на правила като предпоставка за функциониране на стабилни банки	Имащо за цел ограничаване на затруднения в осъществяването на дейността на банките, с оглед намаляване на рисковете от фалити и пораждането на необходимост от компенсиране на клиентите им.
Повишаване доверието в банковата система	Депозитното застраховане е гарант за вложените средства, което намалява вероятността банката да няма възможност да възстанови средствата на вложителите, в случаи на банкови фалити.

Източник: Божинов, Б. (2013). Проблеми и предизвикателства при изграждането на системи за депозитно застраховане – световен опит. //Годишник на СА „Д. А. Ценов“, Свищов// 116, с. 48-49.

²⁰ Мишева, И. (2001). Застраховане на банкови депозити. //Икономическа мисъл// бр. 5, с. 73.

²¹ Божинов, Б. (2004). Концептуални въпроси при изграждането на система за гарантиране влоговете на гражданите. //Икономическа мисъл// Бр. 2, с.4

²² Божинов, Б. (2004). Концептуални въпроси при изграждането на система за гарантиране влоговете на гражданите. //Икономическа мисъл// Бр. 2, с.40.

Застраховането на депозити има важно значение за развитието на банковото дело, по отношение на:²³

- регулиране на осъществяваните дейности от банките и ограничаване на предпоставките за възникване на банкови рискове;
- ефективно управление на финансовите средства на банките;
- създаване на лоялност сред банковите клиенти, поради повишаване на сигурността за спестяванията им;
- ограничава възможността за проява на ликвиден банков риск.

Депозитното застраховане съдейства за постигане и поддържане на стабилност във финансовата система и осигуряване защита на вложителите. Постигането на стабилност се поражда от насърчаване на вложителите да не теглят спестяванията си, които са под формата на банкови депозити, постигано чрез липсата на необходимост от следене на финансовото състояние на банките²⁴. Застраховането на депозитите също така осигурява равни условия за всички банки, като премахва предимството, което големите банки могат да имат, за да привличат банкови клиенти. От друга страна, депозитното застраховане е предпоставка за кредитиране на по-рискови дейности, което може да окаже негативно въздействие върху стабилността на банките.

Депозитното застраховане оказва различно влияние върху банковите рискове. Застраховането на депозити намалява разходите за лихви на банките, тъй като те стават по-малко чувствителни към банковия риск, поради което този вид застрахователна услуга намалява способността на пазарните кредитори и регулаторите да налагат пазарна дисциплина на банките, което

²³ Мишева, И. (2001). Застраховане на банкови депозити. //Икономическа мисъл// бр. 5, с.70

²⁴ Божинов, Б. (2013). Проблеми и предизвикателства при изграждането на системи за депозитно застраховане – световен опит. //Годишник на СА „Д. А. Ценов“, Свищов// 116, с.52.

трябва да се има предвид при прилагането на система за гарантиране на депозити²⁵. Гарантирането на банковите депозити е инструмент, чрез който банковата система гарантира, че средствата, депозирани от населението в банка, са независими от платежоспособността и ликвидните условия на самата банка, така че вложителите да са сигурни, че ще бъдат възстановени по всяко време.

Целите на банковото застраховане са от една страна осигуряване на потребителите на банкови услуги, а от друга страна – постигане на макроикономическа стабилност. Вложителите е необходимо да бъдат застраховани, поради невъзможността им да осъществяват постоянен и ефективен контрол върху избраната от тях банка. Поради силната връзка на банките с цялостното функциониране на платежната система и управлението на паричните средства в страната, застрахователните депозити ограничават до минимум риска от масово изтегляне на парични средства от вложителите. Защитата на депозитите се разглежда като основен компонент в мрежа за финансова безопасност, заедно с отпускането на заеми от последна инстанция, предоставено от централната банка, стандартите за банково регулиране и осъществявания надзорен контрол. Депозитното застраховане оказва благоприятно въздействие и по отношение повишаване конкурентоспособността на банките и тяхната рентабилност. Подпомагат се и по-малките банки при привличането на вложители, защото при липса на депозитно застраховане, вложителите са по-склонни да се доверят на по-големи банки, които се предполага че са по-стабилни в случаи на банкови кризи. Застраховките по депозити оказват влияние и върху равнищата на лихвените проценти по посока увеличаването им за депозитите, основано на повишеното търсене. Промените в лихвите по депозитите може да се отрази и върху размерите на лихвите по кредитите²⁶.

²⁵ Alam, N. Sivarajah, G. Bhatti, M. (2021). Do Deposit Insurance Systems Promote Banking Stability? //nt. J. Financial Stud.// 9(3), 52. Наличен на: <https://doi.org/10.3390/ijfs9030052>

²⁶Carapella, F. Giorgio. (2014). Deposit Insurance, Institutions and Bank Interest Rates. // Transition Studies Review// 11(3), pp. 77-92. Наличен на: DOI:10.1007/s11300-004-0006-z

Предоставянето на застраховка на банковите депозити се отличава със специфични особености, в сравнение с другите видове застраховки, осъществявани при сътрудничество между банки и застрахователни компании. Спецификата се поражда от възможността депозитното застраховане да има задължителен или доброволен характер (таблица 2).

Таблица 2.

Задължителен и доброволен характер на депозитното застраховане

Характер на депозитното застраховане	Специфика
Задължителен характер	<p>Законодателството задължава сключването на застраховка за всички депозити, като определя и механизмите, по които се определят застрахователните премии и застрахователните обезщетения.</p> <p>Предоставя се възможност вложителите да избират доброволно сключване на застраховки по тези депозити, за които законодателството не въвежда задължителен характер.</p> <p>Задължителни са застраховките на депозити в Япония, САЩ, Великобритания, Холандия, Турция, Канада и др.</p>
Доброволен характер	<p>Законодателството предоставя правомощие на банката сама да взема решение дали да предлага на своите вложители застраховка. При решение за предлагане на такава застрахователна услуга, банката сама организира възможностите и определя условията за сключването ѝ, чрез партньорство със застрахователна компания.</p> <p>Доброволен характер имат застраховките по депозитите в Италия, Германия, България и др.</p>

Източник: Мишева, И. (2001). Застраховане на банкови депозити.

//Икономическа мисъл// бр. 5, с.70-71.

Посредник в осъществяване на депозитно застраховане е банката. Действащият Закон за гарантиране влоговете на банките има за цел да осигури ефективно и надеждно функциониране на банковата система, като

гарантира влоговете до определения размер. На база Закона се гарантира изплащане на суми до 196 хил. лв. на едно лице, който са били като влог в една банка²⁷.

Освен предимства, депозитното застраховане може да има и недостатъци. Основните от тях са:²⁸

- намаляване на бдителността на вложителите при избор на банка и анализиране на предлаганите от нея условия;
- възможност за поемане на по-големи рискове от страна на банките, което може да увеличи тяхната задлъжнялост;
- риск за дестабилизиране на банковата система;
- липса на достатъчен контрол върху предоставяните услуги в банковото застраховане.

Депозитното застраховане има за цел насърчаване на разумното поемане на риск от банките, както и предоставянето на помощ на вложители на неплатежоспособни банки, които са преценили погрешно поемания риск. По време на финансовите кризи много банки продължават да изплащат депозити въпреки претърпените загуби, което довежда до банкови фалити. Използването на застраховки в банковите депозити осигурява финансова стабилност, а увеличаването на максималното ниво на покритие на застраховката на депозитите намалява съотношението на незастрахованите депозити към общите активи, като по този начин се намалява вероятността от намаляване на вложителите и увеличаване на риска за банките (Johari).

²⁷Закон за гарантиране на влоговете в банките, чл.9. (Обн., ДВ, бр. 62 от 2015 г., посл. изм. и доп., бр. 16 от 2022 г.). Наличен на: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136592588>

²⁸Мишева, И. (2001). Застраховане на банкови депозити. //Икономическа мисъл// бр. 5, с.75.

КРЕДИТНО ЗАСТРАХОВАНЕ КАТО МЕТОД НА ИНТЕГРАЦИЯ МЕЖДУ ЗАСТРАХОВАТЕЛИ И БАНКЕРИ

По своята същност кредитът е движение на капитал, при което се предоставят при определени условия парични средства от страна на банката на нейните клиенти²⁹. Кредитната дейност е най-доходната и едновременно с това най-рискосвата дейност за банките, като за осъществяването ѝ те могат да използват както собствен, така и привлечен капитал. В осъществяваната кредитна дейност от банките съществен елемент е осъществяваният контрол на длъжника, относно възможността му да погасява кредитните вноски. Проблемните кредити, които могат да възникнат са такива кредити за които е затруднен процесът по събиране на дължимите вземания от кредитополучателите. Причините за възникването им са различни, като временна липса на ликвидни средства при кредитополучателите, поради загуба на основните доходи, влошени икономически условия и мн. др³⁰.

Кредитното застраховане възниква в резултат на необходимостта да се ограничат рисковете за осъществяване дейността на банките, в резултат от неплатежоспособност на кредиторите. Колкото видове кредити съществуват в една банка, толкова видове и кредитно застраховане могат да съществуват. Застраховането на кредити трябва да „се нагоди към осигуряване застрахователна закрила на кредиторите, според обективните дадености на отделните кредитни сделки“³¹. Всяка една кредитна сделка може да е предпоставка за възникване на щети за банките, породени от невъзможността кредитополучателите да покриват вноските си по кредити.

²⁹ Димитрова, Р. (2005). Банки и банково обслужване. София, Ромина, с.82

³⁰ Стефанова, П. (2000). Банки и кредитно посредничество. София, Тракия-М, с.220

³¹ Илиев, Б. Василев, В. Ерусалимов, Р. (2010). Основни принципи в застраховането. В. Търново, Фабер, с. 270-271

Застраховането в страната се разделя на общо застраховане и на животозастраховане. Кредитното застраховане се отнася към общото застраховане, но може да се осъществява и от животозастрахователи. Условие за настъпване на застрахователен случай в кредитното застраховане е възникване на неплатежоспособност на кредиторите, а именно:³²

- при обявяване на фалит или съдебен процес за обявяването му в несъстоятелност;
- когато има условия за завеждане на иск за обявяването му в несъстоятелност;
- когато е налице извънсъдебна отговорност, изискваща подялба на имуществото на кредитополучателите;
- когато въпреки наличието на съдебно изпълнение за принудително изпълнение, то не може да удовлетвори напълно банката.

В областта на ипотечните кредити, застраховането може да бъде както на финансовия кредит, така и на финансовата гаранция.³³ Кредитното застраховане е от т. нар. малки застраховки, обхващащо застраховане на:

- стокови кредити (вътрешни и външни);
- гаранции;
- финансови кредити;
- продажби на изплащане;
- осъществявани курсове с различни видове транспорт³⁴.

Спецификите на отделните видове кредитно застраховане са представени в следващата таблица.

³² Ерусалимов, Р. (2021). Кредитно застраховане. Свищов, СА „Д. А. Ценов“, с. 28.

³³ Илиев, Б. Василев, В. Ерусалимов, Р. (2010). Основни принципи в застраховането. В. Търново, Фабер, с. 270-271.

³⁴ Драганов, Х. Близнаков, Й. (2000). Застраховане (теория и организация). София, Тракия-М, с. 220.

Таблица 3.

Специфика на отделните видове кредитно застраховане

Вид кредитно застраховане	Специфика
Застраховане на стоков кредит	<ul style="list-style-type: none"> • Покритие на щети, които могат да възникнат от неплатежоспособност на длъжниците. • Застраховката може да се сключи както за един клиент, така и за група клиенти.
Застраховка при продажба на изплащане	<ul style="list-style-type: none"> • Премия се изплаща от кредитор, който я калкулира в цената на продажбата.
Застраховка на ипотечни кредити	<ul style="list-style-type: none"> • За обезпечаване в случаи на неплатежоспособност на длъжника, както и когато ипотекираният имот е невъзможно да бъде продаден на търг.
Застраховка на финансови кредити	<ul style="list-style-type: none"> • Сключва се за покриване на рискове от неплатежоспособност на длъжника.
Застраховка на гаранции	<ul style="list-style-type: none"> • Под формата на поръчителство с цел изпълнение на договор за изработване, за продажба или за доставка на конкретни стоки, както и за отлагане на плащания, данъци и др.
Застраховка на експортен кредит	<ul style="list-style-type: none"> • Има за цел да насърчи осъществяването на външна търговия, като са приложими общите принципи при изготвяне на застрахователни тарифи и условия.

Източник: Драганов, Х. Близнаков, Й. (2000). Застраховане (теория и организация). София, Тракия-М, с. 221.

При кредитното застраховане се сключва застрахователен договор, чрез който възниква застрахователното отношение между банката и нейните кредитополучатели. За сключването на договора е необходимо наличието на следните признаци:³⁵

³⁵ Драганов, Х. (2008). Застраховане. София, Тракия-М, с. 56

- Имуществен интерес;
- Доверие между страните – по отношение на необходимостта кредитополучателите да предоставят информация, която е нужна за сключване на договора. В случаите, когато кредитополучателите не са съобщили информация, която е била съществена за сключването на договора, в последствие може да не бъде изплатено застрахователно обезщетение и договорът да се обяви за недействителен;
- Причинно-следствена връзка – отнасяща се до причините за възникване на щети. Поради факта, че застрахователните поемат единствено щети, които са предвидими, то в договора се съдържат и изключения, т.е. рискове, които не подлежат на защита от застрахователя. Такива рискове могат да бъдат умишлено увреждане от страна на кредитополучателите и др.;
- Обезщетяване на фактическите вреди;
- Суброгация – по отношение на правото на иск, преминаващо към застрахователя, който е изплатил застрахователното обезщетение, към кредитополучателите.

Кредитното застраховане защитава интереса на кредитора, в случая банката, в случаите на неплатежоспособност на техните длъжници. В кредитното застраховане се сключват два основни аспекта (таблица 4), изразяващи се в застраховане на отпуснатите кредити от банките и застраховане на гаранциите, които са по отпуснатите банков кредити за кредитополучателите. Двата аспекта не пораждаат различно застрахователно обезщетение за кредиторите, като разделянето им е необходимо за да осе предели конкретиката във възникващите застрахователни отношения. Основният признак за разделяне на застрахователните отношения при кредитното застраховане е дали кредиторите или кредитополучателите са инициатори за сключване на застраховка по кредита.³⁶

³⁶Ерусалимов, Р. (2021). Кредитно застраховане. Свищов, СА „Д. А. Ценов“, с. 29.

Таблица 4.

Основни аспекти на кредитното застраховане

Аспект	Специфика
<p>Застраховане на отпуснатите кредити</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Инициатор за сключване на застраховка е банката. Тя получава застрахователното обезщетение, ако кредитополучателят е в невъзможност да погасява вноските си по кредита. • Банката следва да информира застрахователната компания с която е в партньорски отношения, за всички събития, които настъпват при кредитополучателя. • На застраховане подлежи отпуснатият от банката кредит. • Застрахователната компания има право да осъществява проверка на кредитополучателя и да отказва изплащане на обезщетение, ако открие нарушение в застрахователните условия. • Застрахователната компания има право на регресен иск, спрямо кредитополучател, който не е коректен в изплащането на дължимите кредитни вноски.
<p>Застраховане на гаранции за получените кредити</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Банката задължава кредитополучателя за обезпечение на отпуснатия кредит, като за целта се сключва гаранционна застраховка, което превръща кредитополучателят в инициатор за сключване на застраховката. • Кредитополучателят заплаща вноски към застрахователя, но въпреки това, застрахователната защита не е насочена към него. • Гаранционното застраховане е застраховане, което е за чужда сметка.

Източник: Ерусалимов, Р., Кредитно застраховане. Свищов, СА „Д.

А. Ценов“, 2021, с. 29-33

Отделните аспекти на кредитното застраховане показват, че този вид застраховане имат за цел защита интересите на кредитора, а не на кредитополучателя, като целта е банката да вземе обратно цялата предоставена сума под формата на кредит. Основната разлика при застраховането и при гарантирането на кредити е по отношение на покриването на застрахователните щети:

- Застрахователят не покрива целият размер на загубата при кредитното застраховане. Могат да се покриват загуби, които са възникнали извън възможността за осъществяване на контрол от страна на кредитополучателя.

- При застраховането на гаранции се включват само тези случаи, които са под непосредствен контрол от страна на кредитополучателя.

Различните видове кредитно застраховане се определят от условията на банково кредитиране и условията за връщане на задълженията от страна на кредитополучателите³⁷. Кредитното застраховане е развито в страната ни. Например банка ДСК предлага на своите клиенти продукт „Кредитна защита“, като се предлагат различни нива на защита на кредита, определяни в зависимост от:

- възрастта на клиентите;
- конкретните им нужди;
- какви са видовете отпуснати кредити от банката.

Застраховка „Кредитна защита“ на банка ДСК и „Групама Застраховане“ ЕАД се предоставя, както за потребителски, жилищни и ипотечни кредити. Правят впечатление покритие на повече застрахователни рискове на потребителските, жилищните и ипотечните кредити, които са отпуснати на клиенти, в сравнение с клиенти, с предоставен жилищни и ипотечни кредити, т.е. колкото повече видове отпуснати кредити има клиента, толкова повече застрахователни събития се покриват. При кредитополучатели на възраст от 18 до 64 г. се покриват всички рискове при разболяване, за разлика от кредитополучатели на възраст от 65 до 74 г., при които няма покритие на застрахователните рискове. Същото се отнася и за

³⁷ Ерусалимов, Р. (2021). Кредитно застраховане. Свищов, СА „Д. А. Ценов“, с. 32.

покрытие на застрахователните рискове при загуба на доход и при временна нетрудоспособност в следствие на злополука.³⁸

Застраховка „Кредитна протекция“ на Уникредит Булбанк се предоставя в партньорство на банката с Кардиф Животозастраховане и Кардиф Общо Застраховане, с цел защита плащанията на вноските в случаите на събития, които са неблагоприятни за здравето, живота и работоспособността на кредитополучателите, като се покриват следните рискове:

- Смърт в резултат на заболяване или злополука;
- Временна неработоспособност;
- Болничен престой над 7 дни в резултат на злополука, но само когато кредитополучателите се намират в отпуск за отглеждане на малко дете;
- Трайно намалена или загубена работоспособност над 70%.

Застраховката се сключва за срока на договор на кредита, като застрахователната премия се удържа с вноската по кредита при месечно плащане. За лицата, които са навършили 65 г. застраховката се предлага с покрития, само в резултат на злополука или за лица с определен процент трайно намалена работоспособност към датата на сключване на застраховката. За разлика от продуктите за кредитна защита на ДСК, Уникредит Булбанк няма различни условия и покритие на рискове в зависимост от вида на кредитите, които са отпуснати.³⁹

БНП Париба съвместно с Кардиф България, предлагат на своите клиенти застраховка за осигуряване на изплащане на кредита към БНП Париба Лични Финанси, при непредвидени събития като безработица,

³⁸ Groupama - Партньори в застраховането. //ДСК// Наличен на: <https://dskbank.bg>

³⁹ Застраховка „Кредитна протекция“. //Уникредит Булбанк// Наличен на: <https://www.unicreditbulbank.bg>

болничен престой и други. Застрахователното дружество „Кардиф“, е дъщерна компания на БНП Париба, създадена за да предостави по-широк спектър от продукти на клиентите си. Към момента БНП Париба Кардиф, предлага на своите клиенти, следните видове услуги:

- Защита на кредитополучатели;
- Защита на бюджета и доходите;
- Защита на платежни инструменти;
- Защита на личните вещи;
- Удължена гаранция;
- Защита след настъпили злополуки и увреждания на здравето;
- Защита на дома (Застрахователни решения).

Защитата на кредитополучателите (защита на плащанията) е застрахователното решение на застрахователната компания, което има най-много клиенти. Застраховката се предоставя на клиенти, които използват кредити от банки и компании за потребителско кредитиране. Застраховката покрива месечните плащания по кредита за определен период, а ако е настъпила постоянна нетрудоспособност или смърт на застрахованото лице – цялото задължение по кредита.⁴⁰

Застрахователна компания Уника е една от водещите компании в България, която повече от 29 години предоставя на своите клиенти голямо продуктово портфолио по всички направления на общото застраховане и животнозастраховането. Заедно с Райфайзен банк се предлага услуга наречена „Смесена застраховка“, която покрива застрахователна защита при смърт, трайна и намалена нетрудоспособност⁴¹. Застраховката включва:⁴²

⁴⁰Защита на кредитополучателите. //БНП Париба Кардиф// Наличен на: <https://bnpparibascardif.bg>

⁴¹Смесена застраховка „Отлично бъдеще“. //Уника// Наличен на: <https://www.uniqa.bg>

⁴²Застраховки здраве и живот. //Райфайзен// Наличен на: <https://www.rbb.bg>

- Изплащане на фиксирана сума при болничен престой, злополука, заболяване, фрактури при инциденти;
- Покритие на месечни вноски по кредити;
- Осигуряване на консултации със специалисти чрез покритията „Второ медицинско мнение“ или „Телемедицина“.

Застраховката на кредитните вноски е за целия срок на кредита, като позволява защита на закупения имоти (при ипотечен кредит и при потребителски кредит с ипотека) и застраховка на кредитополучателите и техните близки, от различни неблагоприятни събития.

Партньорството между застрахователни компании и банки поражда възникването на различни видове други услуги, извън депозитното и кредитното застраховане, които са част от банковото застраховане. Такива услуги се предлагат, както за физически лица, така и за юридически. Най-често срещаните услуги за физически лица са:

- Защита на автомобили;
- Защита на имущество;
- Защита при пътуване;
- Защита на лични вещи;
- Защита на дома;
- Защита на кредити и банкови карти;
- Защита на домашни любимци;
- Обща гражданска отговорност.

По отношение на юридически лица, често предлагани услуги са:

- Защита на банкови карти;
- Застраховка на товари;
- Застраховка на имущество на бизнеса;
- Застраховка на ученици и персонал на учебни заведения.

Анализ на банките в страната установява предлагане на изброените услуги, в партньорство с различни застрахователни компании. Освен посочените видове услуги се предлагат и допълнителни, като защита след настъпили злополуки и увреждания на здравето.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Всеки отпуснат кредит поражда задължение на кредитополучателя да върне на банката дължимата сума, заедно с уговорените лихви. Невъзможността кредиторите да изпълнят условията си, т.е. да върнат на банката дължимите суми, води до невъзможност кредитната институция да изпълнява задълженията си. Именно поради този риск е създадено кредитното застраховане, което има за цел да защити интересите, както на кредиторите, така и на кредитополучателите. От друга страна изтеглянето на депозити, поражда риск за осъществяваната от банката дейност, както и риск за вложителите, поради невъзможност банката да им изплати вложените средства. Депозитното застраховане защитава финансовите средства на вложителите, като е гаранция както за нормалното осъществяване на банковата дейност и за създаването на предпоставка за намаляване на рисковете, така и за ефективното функциониране на цялата финансова система.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Alam, N. Sivarajah, G. Bhatti, M. (2021). Do Deposit Insurance Systems Promote Banking Stability? //nt. J. Financial Stud.// 9(3), 52. Наличен на: <https://doi.org/10.3390/ijfs9030052>
2. Johari, E. Chronopoulos, D. Scholtens, B. Sobiech, A. Wilson, J. (2020). Deposit Insurance and Bank Dividend Policy. Наличен на: <https://research-repository.st->

andrews.ac.uk/bitstream/handle/10023/24218/JFS_PURE_version_2020_04_23.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Babi-Hodovi Vesna, Bankosiguranje-konkurencija ili kooperacija bankarstva i osiguranja, Svet osiguranja, 2003, pp. 59-63.

4. Carapella, F. Giorgio. (2014). Deposit Insurance, Institutions and Bank Interest Rates. // Transition Studies Review// 11(3), pp. 77-92. Наличен на: DOI:10.1007/s11300-004-0006-z

5. Demirgüç-Kunt, A. Edward K., Luc, L. (2008). Determinants of deposit-insurance adoption and design. Journal of Financial Intermediation 17: pp. 407-438.

6. Групама - Партньори в застраховането. //ДСК// Наличен на: <https://dskbank.bg>

7. Munchener Ruck, Bancassurance in Practice, 2001, p. 4-5.

8. Szewieczek D., The Risk of Cooperation Between Banks and Insurance Companies, 2013, Studia Ekonomiczne. (127), p. 137-151.

9. Van den Berghe Prof. dr. L.A.A. Convergence in the financial services industry / L. Van den Berghe, K. Verweire, S.W.M. Carchon. – Insurance and Private Pensions Unit, Financial Affairs Division. - 1999. –p. 94.

10. Бланд, Д., Е., Застраховане – приципи и практика, С.11/2..

11. Божинов, Б. (2003). Депозитното застраховане и стабилността на банковата система. //Банки// Бр. 4, с. 1-6.

12. Божинов, Б. (2004). Концептуални въпроси при изграждането на система за гарантиране влоговете на гражданите. //Икономическа мисъл// Бр. 2, с. 38-51.

13. Божинов, Б. (2013). Проблеми и предизвикателства при изграждането на системи за депозитно застраховане – световен опит. //Годишник на СА „Д. А. Ценов“, Свищов// 116, с. 44-87.

14. Вестник Застраховател, брой 22(279), 30 Ноември-14 Декември, 2005г.,с.17.

15. Голева, П., Застрахователно договорно право, изд. Феня, София, 2012, с.356.
16. Димитрова, Р. (2005). Банки и банково обслужване. София, Ромина, с. 66.
17. Драганов, Х. (2008). Застраховане. София, Тракия-М, с. 56.
18. Драганов, Х. Близнаков, Й. (2000). Застраховане (теория и организация). София, Тракия-М, с. 220.
19. Драганов, Х., Близнаков, Йо., Застраховане, изд. Тракия- М, 2000г., с. 215-216.
20. Драганов, Хр., Имуществено и лично застраховане, изд. Тракия-М, София, с. 221.
21. Ерусалимов, Р. (2021). Кредитно застраховане. Свищов, СА „Д. А. Ценов“, с. 28
22. Ерусалимов, Р., Актюерска техника в застраховането, Изд. Фабер, 2009, с.18.
23. Закон за гарантиране на влоговете в банките (Обн., ДВ, бр. 62 от 2015 г., посл. изм. и доп., бр. 16 от 2022 г.). Наличен на: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136592588>
24. Застрахователни решения. //БНП Париба Кардиф// Наличен на: <https://bnpparibascardif.bg>
25. Застраховка „Кредитна протекция“. //Уникредит Булбанк// Наличен на: <https://www.unicreditbulbank.bg>
26. Застраховки здраве и живот. //Райфайзен// Наличен на: <https://www.rbb.bg>
27. Защита на кредитополучателите. //БНП Париба Кардиф// Наличен на: <https://bnpparibascardif.bg>
28. Иванова, Вирж., Сливанията и поглъщанията в международния бизнес, Университетско издателство на ВСУ „Чернорзец Храбър“, Варна, 2012.

29. Иванова, Вирж., Процесът на сливания и поглъщания в международния банков бизнес, Издателство на ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна, 2022, с.7.
30. Илиев, Б. Василев, В. Ерусалимов, Р. (2010). Основни принципи в застраховането. В. Търново, Фабер, с. 270-271.
31. Мишева, И. (2001). Застраховане на банкови депозити. //Икономическа мисъл// бр. 5, с. 66-80.
32. Смесена застраховка „Отлично бъдеще“. //Уника// Наличен на: <https://www.uniqa.bg>
33. Стефанова, П. (2000). Банки и кредитно посредничество. София, Тракия-М, с. 124.
34. Стойков, Н., Има законодателства по света, в които възрастта е директно обвързана с рисковия профил на клиента, 29.05.2018, <https://www.economy.bg>